

Asia: VN/26572/2023

Luonnos hallituksen esitykseksi rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta annetun lain ja Oikeuspalveluvirastosta annetun lain muuttamisesta

1. Yleiset kommentit

Lausuntonne yleisesti esityksestä

Rikosasioiden sovittelun neuvottelukunta on tarkastellut hallituksen esitystä, joka koskee rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta annetun lain sekä Oikeuspalveluvirastosta annetun lain muutoksia, ja antaa asiasta oma-aloitteisen lausuntonsa. Neuvottelukunnan lausunnossa käsitellään siirron vaikutuksia, valtiollistamista, valvontaa, neuvottelukunnan roolia, tiedonsaantia, julkisuuslain soveltamista, siirtotyön toteutusta sekä valtionkorvauksen jakokriteerejä.

Valtioneuvoston kolmeksi vuodeksi kerrallaan asettama rikosasioiden sovittelun neuvottelukunta toimii sosiaali- ja terveysministeriön yhteydessä, ohjaa ja kehittää sovittelua valtakunnallisesti sekä edistää yhteistyötä eri tahojen kanssa. Se koostuu keskeisistä toimijoista (mm. sosiaaliala, oikeushallinto, poliisi, THL, sovittelupalvelut ja järjestöt). Puheenjohtajana toimii kehittämisneuvos Aarne Kinnunen oikeusministeriöstä. Neuvottelukunnan päätöksentekokäytänteiden mukaan lausunnon antamiseen osallistuvat neuvottelukunnan varsinaiset jäsenet. Lausunnon valmistelusta ja antamisesta ovat itsensä jäävänneet neuvottelukunnan jäsenet Maaria Rubanin ja Teemu Jokinen.

Rikosasioiden sovittelun neuvottelukunta kannattaa esitystä ja toteaa, että se vastaa pääosin oikeusministeriön siirtoa tarkastelleen hankkeen (VN 2750/2020) linjauksia. Järjestämisvastuun siirto vahvistaa sovittelupalvelujen asemaa osana oikeusjärjestelmää ja rikosentorjunnan kokonaisuutta. Muutos luo edellytykset sovittelutoiminnan laajentamiselle ja sen valtakunnalliselle kehittämiselle.

On kuitenkin huomattava, että esitys ei sisällä hankkeen esittämää valtiollistamista. Neuvottelukunta katsoo, että valtiollistaminen tulee säilyttää sovittelutoiminnan pitkän aikavälin kehittämistavoitteena, sillä se loisi edellytyksiä valtakunnalliselle sisällölliselle kehittämiselle ja

yhdennäköisyydelle, kuten siirtohanke suositti. Esityksessä tulisi myös vielä selkeämmin korostaa sitä, että vapaaehtoissovittelijoiden asemasta ja keskeisestä roolista huolehditaan myös uuden hallinnon alla.

Lausuntonne vaikutusten arvioinnista

Vaikutusten arviointi on kattava ja riittävä tämän laajuisen lainmuutoksen kontekstissa.

2. Ehdotukset palvelujen järjestämisvelvollisuudesta ja valvonnasta (Sovittelulaki 7 ja 7a §)

Kommenttinne ehdotuksesta

Esityksessä täsmennetään, että Oikeuspalveluviraston järjestämisvastuu kattaa palvelujen tuottamisen lisäksi ohjauksen, seurannan ja kehittämisen. Tämä selkeyttää viraston toimivaltuuksia ja varmistaa palvelujen laadun sekä hallinnon yhtenäisyyden valtakunnallisesti. Neuvottelukunta pitää muotoilua tarkoituksenmukaisena.

Valvontaa koskevan erillisen pykälän kumoaminen on perusteltua, sillä uuden hallintorakenteen puitteissa voidaan soveltaa hallintolain yleisiä säännöksiä oikeusministeriön valvontatehtävässä. Neuvottelukunta korostaa kuitenkin, että valvontatoimi tulee organisoida selkeäksi ja läpinäkyväksi prosessiksi.

Oikeusministeriö valvoo Oikeuspalveluvirastoa vastaavalla tavalla kuin muuta alaistaan hallintoa. Ratkaisu on siten luonteva ja johdonmukainen.

3. Ehdotukset neuvottelukuntaa koskeviksi muutoksiksi (Sovittelulaki 6 §)

Kommenttinne ehdotuksesta

Esityksessä ehdotetaan neuvottelukuntaa koskevan sääntelyn keventämistä, mikä on perusteltua tehtävien jaon selkiyttämiseksi Oikeuspalveluviraston ja neuvottelukunnan välillä. Neuvottelukunta pitää tätä ratkaisua tarkoituksenmukaisena hallinnon selkeyden näkökulmasta.

Sen sijaan neuvottelukunta katsoo, että neuvottelukunnan asettamista ei tulisi säätää harkinnanvaraiseksi. Neuvottelukunta on edelleen keskeinen kehittämistä ja poikkihallinnollista yhteistyötä tukeva elin. Säännöksen säilyttäminen lain tasolla korostaisi yhteistyön välttämättömyyttä.

Säätelyn keventäminen tässä kohdin heikentäisi rakenteita, jotka ovat osoittautuneet toimiviksi ja vaikuttaviksi. Ehdotus jää myös ilman taloudellisia perusteita, sillä neuvottelukunnan ylläpito ei aiheuta merkittäviä kustannuksia.

Neuvottelukunta ehdottaa, että laintasoisesti säädetään: ” Sovittelun valtakunnallisen kehittämisen tueksi ja yhteistyön edistämiseksi oikeusministeriön yhteydessä toimii valtioneuvoston asettama neuvottelukunta. Tarkemmat säännökset neuvottelukunnan nimestä, tehtävistä, asettamisesta, jäsenistä ja toiminnan järjestämisestä annetaan valtioneuvoston asetuksella.”

4. Ehdotukset tietojensaantioikeudesta (Sovittelulaki 15, 16 ja 25 §)

Kommenttinne ehdotuksesta

Esityksessä ehdotettu sovittelutoimistojen tiedonsaantioikeuden täsmentäminen tukee tavoitetta lisätä sovittelun käyttöä ja parantaa prosessin sujuvuutta. Välttämättömien tietojen luovutuksen selkiyttäminen tukee erityisesti koulujen asemaa sovittelualoitteiden tekijöinä.

Tiedonsaantioikeuden täsmentäminen nopeuttaa sovitteluprosessin käynnistymistä, kun toimisto saa tarvittavat tiedot viivytyksettä. Tämä on erityisen tärkeää alaikäisten kohdalla, sillä muutos mahdollistaa myös pienempien asioiden käsittelyn mahdollisimman nopeasti ja suoraan, mikä tukee sovittelun ennaltaehkäisevää vaikutusta.

5. Ehdotukset julkisuuslain soveltamisesta (Sovittelulaki 20 §)

Kommenttinne ehdotuksesta

Esityksessä ehdotettu julkisuuslain soveltamisalan laajentaminen koskemaan palveluntuottajia kaikkien sovittelulain mukaisten tehtävien osalta on perusteltua. Muutos varmistaa palveluntuottajien yhdenvertaisen aseman.

Vapaaehtoissovittelijat käsittelevät salassa pidettäviä tietoja ja ovat vaitiolovelvollisia. On kuitenkin välttämätöntä selkeyttää, mihin vapaaehtoissovittelijan vastuu ulottuu ja mikä jää palveluntuottajan vastuulle. Yleinen palveluntuottajaan liittyvä vastuu ei siirry sovittelijalle, vaan palveluntuottaja toimii viranomaisena ja kantaa kokonaisvastuun. Lisäksi palveluntuottajilla on keskeinen vastuu sovittelijoiden koulutuksesta ja osaamisen ylläpidosta.

Pykälän (21 a §) osalta on syytä täsmentää, liittyykö vastuu salassapitoon vai muihin velvoitteisiin. Mikäli sovittelijalle asetetaan rikosoikeudellinen vastuu, sen laajuus ja perusteet on määriteltävä selkeästi sovittelijan oikeusturvan varmistamiseksi. Sovittelijan tehtäväkuvaukset ovat laajoja, ja myös osapuolilla on oma vastuu sovittelutilanteessa, kuten esimerkiksi sopimuksen tekemisessä.

Neuvottelukunta katsoo, että epäselvä vastuunjako voi aiheuttaa riskin sovittelijoiden rekrytoinnille ja pysyvyydelle. Tämän vuoksi pykälän kirjoitusasu tulee olla selkeä sekä sen perustelujen yksiselitteisiä ja kattavia.

6. Ehdotukset siirtymäsäännöksiksi (Sovittelulaki)

Kommenttinne ehdotuksesta

Neuvottelukunta ei ota kantaa kahden viraston väliseen käytännön siirtotyöhön. Yleisesti ottaen neuvottelukunta korostaa, että siirron toteuttamiseen liittyvät ratkaisut tulee valmistella jouhevasti ja hyvässä yhteistyössä, jotta sovittelupalvelujen tuottamiseen ei synny tarpeettomia katkoksia ja tietämys palvelun kehittämisestä, ohjaamisesta ja valvonnasta siirtyy riittävän hyvin.

7. Ehdotus talous- ja velkaneuvonnan erottamiseksi oikeusaputoimistoista (Laki Oikeuspalveluvirastosta 1, 2, 4 ja 9 §)

Kommenttinne ehdotuksesta

-

8. Ehdotus esteellisyssäännöksistä (13 §)

Kommenttinne ehdotuksesta

-

9. Ehdotus asiakkaan ohjaamiseksi toiseen toimistoon mm. esteellisyystilanteissa (14 §)

Kommenttinne ehdotuksesta

-

10. Ehdotus Ahvenanmaan oikeusapu- ja edunvalvontatoimiston johtajaa koskeviksi säännöksiksi (4, 9 ja 15 §)

Kommenttinne ehdotuksesta

-

11. Muut huomiot

-

Lopuksi rikosasioiden sovittelun neuvottelukunta haluaa muistuttaa, että sovittelulaissa (1015/2005, 12 §) ja asetuksessa (267/2006) määriteltyjen valtionkorvauksen rahanjakokriteerien muuttamisen tarvetta on pidettävä aktiivisesti esillä ja arvioitava lähitulevaisuudessa. Nykyiset kriteerit –

asukasluku, pinta-ala ja rikollisuustilanne – eivät vastaa toiminnan kehittämis- ja ylläpitotarpeita riittävän yhdenvertaisesti. Niiden tarkistaminen voisi edistää resurssien kohdentamista oikeudenmukaisemmin sekä tukea sovittelupalvelujen laadun ja saatavuuden parantamista valtakunnallisesti. Muutosten arviointi on tärkeää, jotta rahoitusmalli tukee tehokkaasti sovittelutoiminnan tavoitteita ja yhdenvertaisuutta.

Kosonen Minna
Rikosasioiden sovittelun neuvottelukunta